

A SOKARCÚ ÖNKÉNTESSÉG

GALAMBOS HENRIETTE RITA¹

Az önkéntesség színei (2022) (szerk. Nárai Márta – Tóbiás László). Budapest: Gyermekparadicsom Alapítvány és a Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Pedagógiai, Humán- és Társadalomtudományi Kara.

A TÖRTÉNETEKNEK EREJE VAN

Az 1990-es évek derekán kezembe kerültek kanadai középiskolások rövid reflexiói a közösségi szolgálatos élményeikkel kapcsolatosan. Irigykedve olvastam, hogy a kamaszokra milyen hatással volt a sajátjuktól eltérő élethelyzetekkel való találkozás, a kilépés a komfortzónájukból. Szintén lenyűgözött, hogy szemmel láthatóan fel voltak készítve a kalandra, és utána volt kivel feldolgozniuk az élményeiket. A beszámolóik is ezt bizonyították. Két kamaszlány édesanyjaként az volt az első gondolatom, hogy milyen jó is lenne, ha valami ilyesmiben ők is részesülhetnének. Próbáltam az iskolájukban szervezkedni, de a helyzet még nem érett meg arra, hogy egy hasonló program elindulhasson, főleg nem egy lelkes szülő belső indíttatásából.

Viszont a munkám ezzel egy időben – talán nem véletlenül – egy amerikai alapítvány magyarországi programjának vezetése volt, amelynek keretében egyetemi oktatók jöttek magyarországi és más közép-kelet-európai egyetemekre társadalomtudományi tárgyakat tanítani. Ekkor szembesültem azzal, hogy mennyiféle motivációja lehet annak, ha valaki önkéntes tevékenységet vállal. Innentől kezdve komolyabban kezdett érdekelni a dolog.

De hogy jön ez *Az önkéntesség színei* című kötethez? Úgy, hogy a történeteknek ereje van. A saját történeteinknek is, és a másokéinak is. Rám is erősen hatnak a történetek. Sőt, igazán a

¹ Galambos Henriette Rita oktatási szakértő, a Demokratikus Ifjúságért Alapítvány igazgatója 2006 és 2020 között.

személyes történeteken keresztül értettem meg, hogy micsoda erő és lehetőség lakozik az önkéntességben.

Az 1990-es évek óta sok minden változott az önkéntesség terén is. Még emlékszünk az első ilyen tárgyú konferenciára, amit az Önkéntes Központ Alapítvány (ÖKA) szervezett, amit néhány másik követett; az első publikációkra, kutatásokra, amik a témában megjelentek. Emlékszünk a vitákra, amik kísérték a kötelező iskolai közösségi szolgálat bevezetését, és az öröme, ami az első egyetemi próbálkozásokat övezte. Igen, ma már itthon is evidencia, hogy az önkéntesség, az iskolai közösségi szolgálat nem csak az érintett közösség számára hasznos, hanem az önkéntes számára is felbecsülhetetlen értéket ad. Egy igazi win-win helyzet, ami azonban komoly elő-, és felkészítést igényel. Néhány éve még csodálkozással elegy borzongás volt a reakció arra, hogy vannak országok, ahol meginterjúzzák az önkéntes-jelölteket, és a kiválasztást hosszú felkészítés, mi több, képzés követi, mire az önkéntessel szerződést köt az adott szervezet. Ma már ez teljesen elfogadott itthon is.

TUDOMÁNYOS IGÉNYESSÉGTŐL A STORY TELLING-IG

Ez a kötet kiválóan ötvözi a tudományos igényességet, és a story telling-et. Az apropó az volt, hogy 11 szervezet és a kormányzat beállt az Önkéntesség Magyarországi Éve 2021 (ÖMÉ2021) mögé, és így remek alkalom kínálkozott arra, hogy újfent az érdeklődés középpontjába kerüljön az önkéntesség, és annak különböző formái.

Az előszóban az egyik szerkesztő, Tóbiás László, külön kitér arra, hogy vállaltan nagyon eltérő minőségű írások kerültek a kötetbe, tudományos igényességgel megírt elemzések, éppen úgy, mint a tudományos publikáció csínjával-bínjával most ismerkedő szerzők írásai. A cél deklaráltan az volt, hogy minél több inspiráló történet, téma, gondolat, dilemma terítékre kerüljön, és folytatódjék az önkéntességről folyó diskurzus, tudományos és anekdotikus formában egyaránt. Ez a cél maximálisan teljesült.

A kötetben tárgyalt témák rendkívül változatosak és szerteágazók, ezekben olvashatunk

- a politikai aktivizmusról (Brachinger Tamás),
- a sportönkéntességről (Nárai Márta – Reisinger Adrienn, Herpainé Lakó Judit),
- a katasztrófavédelmi önkéntesség és a szociális munka kapcsolatáról (Varga István),
- a nonprofit szférában dolgozó önkéntes munkavállalókról (Machalik Krisztina),
- az önkéntesség és az azbesztérintettség kapcsolatáról (Macher Gergely Zoltán),

- az önkéntesség és a közművelődés viszonyáról (Arapovics Mária, Simándi Szilvia –Rakusz Márta),
- az iskolai közösségi szolgálatról (Nárai Márta – Balázsné Mátyus Barbara),
- az egyetemi extra-curriculáris és a kurzusokba épített, kreditekkel honorált önkéntességről (Arapovics Mária, Tóbiás László, Fucskó Mónika, Nyilas Orsolya – Körei László),
- a közösségi megoldásokról (Juhász Orchidea) és arról, hogy
- egy országos ösztöndíjprogram felkészíthet-e egy későbbi igazi önkéntes tevékenységre (Ádám Anetta).

A kötet szerkezete egységes, minden írás egy rövid absztrakttal és a cikkben előforduló kulcsszavakkal indul, egy összegzéssel zárul, és a végén a szerzők is bemutatásra kerülnek az elérhetőségük feltüntetésével, ezzel mintegy tálcán kínálva a kapcsolatteremtés lehetőségét. Remélhetőleg élni is fog vele legalább az olvasók egy része.

A könyv értékei közé tartoznak az írások végén található bibliográfiák. Érdeemes lenne ezekkel kiegészíteni az egyébként nagyon alapos, a hazai önkéntesség (1987-2022) összefoglaló bibliográfiáját.²

Van-e közös nyelvkészlet az önkéntességről?

A szövegek ugyanakkor jól tükrözik a témát körülvevő bizonytalanságot. Ez elsősorban a fogalmi tisztázatlanságban érhető tetten. Szó van itt egyebek között önkéntes tevékenységről, önkéntes munkáról, önkéntes munkavállalókról, önkéntes munkából való tanulásról, „service learning”-ről, és egyetemi közösségi szolgálatról. Mindez a bizonytalanság nem a szerzők vagy a szerkesztők hibája, hiszen az egyikőjük külön megemlíti az előszóban, hogy nem foglalkoztak a fogalmak egységesítésével se nyelvi, se helyesírási szempontból: „..., javaslom, hogy az önkéntességgel és a közösségi szolgálattal foglalkozó szerzők, szerkesztők, lektorok, és kiadók együtt tegyenek azért, hogy a megnevezések, a szóhasználat egységessé váljon, és a helyesírás szabályaival ne legyen ellentétes.” (Nárai 2022:9.)

² Lásd: <https://www.onkentesseg.hu/onkentesseg-irodalom/>

A service learning tanulásának lehetőségei a felsőoktatásban

A fogalmi bizonytalanság azt jelzi, hogy a közgondolkodásban éppen úgy, mint a tudományos igényű írásokban nincs még egységes szóhasználat és nyelvezet. Nem tudjuk például jól visszaadni az angolban használatos „service learning” kifejezést, és bizonytalanság mutatkozik a tekintetben is, hogy önkéntességnek nevezhetjük-e az egyetemi kurzusokba épített szakmai gyakorlatot, vagy, hogy hová soroljuk azt a fajta önkéntes tevékenységet, amit azzal a céllal vállal valaki, hogy szakmai tapasztalatot szerezzen a szakterületén. Vagyis a legnagyobb bizonytalanság a középiskolai és a felsőoktatási „önkéntes” programok tekintetében mutatkozik. Nárai Márta és Balázsne Máttyus Barbara pontos elemzése (Társadalmi érzékenyítés és önkéntességre motiválás – az iskolai közösségi szolgálat tapasztalatai a fogadószervezetek oldaláról)³ rávilágít arra, hogy a kötelező iskolai közösségi szolgálat (IKSZ) milyen ellentmondásokkal küzd a bevezetése után több, mint tíz évvel. Ádám Anetta írása (Közelít vagy távolít? Egy ösztöndíjas egyetemi mentorprogram hatása az önkéntes motívumokra)⁴ azt a jogos kérdést veti fel, hogy egy ösztöndíjprogram tekinthető-e az önkéntességre való érzékenyítésnek, míg Arapovics Mária (Az önkéntesség népszerűsítésének, elismerésének és fejlesztésének lehetőségei a felsőoktatásban)⁵ és Tóbiás László (Az önkéntességgel való creditszerzés lehetőségének néhány kérdéséről)⁶ arról értekeznek, hogy milyen módon lehet(ne) elismerni az önkéntes tevékenységet a felsőoktatásban annál is inkább, mert a 2011.évi CCIV. törvény 49. § 2. paragrafus szerint erre törvényi keretek közt van mód.

Az a kérdés, hogy nevezhetjük-e önkéntességnek, a tipikusan „service learning” típusú tevékenységet vagy jobb, ha külön kezeljük az akár szakmai tapasztalatszerzés céljából végzett, akár karitatív jellegű önkéntességet a curriculumba ágyazott, kreditet érő „önkéntességtől”.

Az amerikai szakirodalomban a „service learning” (kezdetben „közösségi tanulás”-ként fordítottuk) sokféle definíciójával találkozhatunk, de ezek abban egységesek, hogy az önkéntes tevékenység önmagában nem elegendő ahhoz, hogy bizonyítottan tanulás történjen.

³ Nárai – Tóbiás 2022:139-169.

⁴ Nárai – Tóbiás 2022:189-201.

⁵ Nárai – Tóbiás 2022:201-213.

⁶ Nárai – Tóbiás 2022:251-269.

A közösségi tanulás (service learning), olyan tanítási módszer, amely kombinálja a közösségi szolgálatot (community service) az elméleti oktatással, miközben középpontba állítja a kritikai és reflektív gondolkodást, valamint az állampolgári felelősségvállalást. A közösségi tanulási programok olyan szervezett közösségi szolgálatba vonják be a diákokat, amely helyi szükségleteket próbál kielégíteni, és egyben fejleszti a diákok tanulási készségeit, állampolgári felelősségtudatát, valamint a közösség iránti elkötelezettségüket. (Dudich et al. 2006:16)

A szerzők abban – egyébként üdvözlendő módon – egyetértenek, hogy a középiskolai és az egyetemi tanulmányok idején végzett önkéntes tevékenység egyaránt hasznos az egyénnek és a közösségnek, mindkét oldalon vannak jól tetten érhető nyereségek, ugyanakkor vannak szükséges előfeltételek, amiknek a teljesülése nélkül, nem feltétlenül hasznosul az erőfeszítés. Ilyen a megfelelő előkészítettség, a fogadóhelyek és az önkéntesek oldaláról egyaránt, a folyamatos mentorálás biztosítása, valamint a tapasztalatok strukturált feldolgozása. Mindez összhangban áll azzal, amit David Kolb (1984; 2001) a tapasztalati tanulás ciklusainak nevez, de a gyakorlatban, különösen a kötelező iskolai közösségi szolgálat megvalósítása során sok hiányosság mutatkozik még.

AJÁNLÁSOK

Sajnálatos, hogy sok jó példa kimaradt egyetemi és civil oldalról egyaránt, és így az a képzet alakulhat ki, hogy a paletta csak ennyi színből áll. Érdemes lenne bővíteni a példák, a kutatással alátámasztott jó gyakorlatok tárházát, mert abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy bőven vannak még.

Mindenképpen üdvözlendő ez a kötet, mert vállaltan sokat tesz azért, hogy az önkéntességről folyó diskurzus folytatódjon, hogy a jó gyakorlatok, a történetek minél több szakembert, döntéshozót, diákot, és fogadószervezetet inspiráljanak. Az önkéntesség kultúrája folyamatosan terjed, egyre többen gondolják azt, hogy érdemes ezt a tevékenységet valahogy beiktatni a család, az iskola, az egyetem vagy a munkahely életébe.

IRODALOM

Dudich Ákos – Földiák András – Galambos Henriette – Kolzsvári Orsolya – Kozma Judit (szerk.) (2006): *A közösségi tanulás kézikönyve*. Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó

Kolb, David (1984). *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. New Jersey: Prentice Hall.

Kolb, David A. – Boyatzis, Richard E. – Mainemelis Charalampos (2001): *Experiential Learning Theory: Previous Research and New Directions*. Rutledge.